

כמה חוכמה הייתה ב"אבי החוכמה"? – סקירת הספר "מבצע ליטני" – גל פרל

גל פרל, ראש תחום יבשה ועורך ראשי של כתב העת "בין הקטבים" במטה מה"ד וסרן (מיל') בעוצבת הצנחנים "חיצי האש".

"צה"ל צריך למקסם את היתרון הגדול שלו על כל צבא אחר בעולם... שבאופן עקרוני זירות הלחימה של צה"ל הן קבועות. בניגוד למפקד הדיוויזיה, מפקד הטייסת האמריקאי, שצריך להיות מוכן מאפגניסטן ועד ללוב... ואני לא יודע לאן, אולי בסוריה ומחזיתים באיראן. זירות הלחימה של צה"ל הן קבועות. אנחנו פחות או יותר נדע איפה נילחם. עכשיו את זה צה"ל צריך למקסם. צריך למקסם את זה במודיעין, צריך למקסם את זה בהכנת התשתיות המבצעיות, התוכניות המבצעיות, בהיכרות עם השטח, לפני שמגיעה המלחמה. עכשיו זה לא קסם. זה עניין של הבנה" (הרמטכ"ל לשעבר גבי אשכנזי, 2013).

מבוא

במלחמת התקומה ("חרבות ברזל"), בספטמבר 2024, הוציא צה"ל לפועל תמרון מוגבל בלבנון במסגרת מבצע "חיצי הצפון", שבמסגרתו נכבשה וטוהרה רצועת כפרי הקו הראשון שמצפון לגבול מעמדות, ממפקדות, מתשתיות ומפעילי חזבאללה. מאז, כחלק ממבצע "שאגת הארי", במהלך מרץ 2026, פעל צה"ל לשוב בלבנון והוציא לפועל תמרון מוגבל נוסף. שתי המערכות הללו הן סיבה טובה לחזור לתמרון רחב ההיקף הראשון שביצע צה"ל בלבנון, מבצע ליטני, שבמהלכו פעלו שתי אוגדות של צה"ל במרחב דרום לבנון נגד מעוזי ארגון השחרור הפלסטיני (אש"ף) אשר התבסס במרחב וממנו הוציא לפועל פיגועים בישראל וירה על יישובי הצפון.

הספר "מבצע ליטני" (הוצאת המחלקה להיסטוריה של צה"ל, 2023) שכתב אלי"ם (מיל') בעז זלמנוביץ, הוא מסמך מרתק וחקור היטב על מבצע משמעותי שביצע צה"ל, שנשכח איכשהו מן הלב. זלמנוביץ (גילוי נאות, חבר יקר), יוצא חטיבת גבעתי ששימש בין היתר כמפקד הסיירת החטיבתית, כמג"ד שמשון וכרמ"ט החטיבה הצפונית ברצועת עזה, הוא חוקר מחלקת היסטוריה וכהרגלו היה יסודי וקפדן בפרטים וזאת מבלי לוותר על סגנון שהופך את הסיפור למעניין ורלוונטי. יש לשבח את המחלקה להיסטוריה של צה"ל ואת ראשיה שיזמו והכוונו את המחקר, תא"ל (מיל') ד"ר יגאל אייל ומחליפו אלי"ם (מיל') ד"ר אלי מיכלסון, שכן מעבר לצורך לתעד ולחקור את מבצע ליטני כחלק מההיסטוריה הצבאית של מדינת ישראל וצה"ל, ניתן לדלות ממנו תובנות ולקחים רלוונטיים לחימת צה"ל בלבנון כיום. הקרקע היא אותה קרקע, והלחימה מתרחשת באותם מקומות מול אויב דומה, אף שהפלסטינים לא היו בני המקום ודרום לבנון לא הייתה "המגרש הביתי" שלהם ורמת הלחימה והמקצועיות שהפגינו היו פחותים מאלו של חזבאללה.

במבוא כתב זלמנוביץ כי "המחקר משרטט בפנינו את הדילמות שעמדו בפני המתכננים והמבצעים של מבצע "ליטני", שעדיין הן רלוונטיות לימינו: מה הוא אופן הפעולה אל מול מערכי צבא המוקמים על ידי מחבלים, היוצרים מעין "מדינה מעבר לגבול"? כיצד מתמודדים עם מדינות כושלות, ומה התגובה על פיגועים חמורים היוצאים משטחן? מתי ואיך להיעזר באו"ם ובקהילה הבין-לאומית? איפה לתמרן, ואיפה עדיף להסתפק בהפעלת אש מנגד? איך לבנות צוותי קרב משולבים וצוותי קרב מאולתרים למבצע שאיננו מלחמה? מתי להפעיל אש בשטחים בנויים, ומה המדיניות להפעלתה? אלו הסוגיות העיקריות אשר מקבלות מענה, ולו חלקי, במחקר המוצג כאן" (עמ' 16).

כריכת הספר.

מה בעצם ביקשנו להשיג?

במארכ 1978, בעקבות הפיגוע הרצחני בכביש החוף שנודע בשם "אוטובוס הדמים", הורתה ממשלת ישראל לצה"ל לצאת למבצע רחב היקף, במובנים רבים פעולת תגמול גדולה במיוחד. המבצע, שכונה "אבי החוכמה" היווה שינוי יסודי בלחימה בלבנון – מעבר מפעולות תגמול לכיבוש שטח שנועד להשמיד תשתיות, להרחיק את המחבלים מגבול הצפון, לערער את שליטתם בשטח ולהבהיר לגורמי הכוח בלבנון כי ישראל יוזמת ומממשת את זכותה להבטיח את ביטחונה. הרמטכ"ל, מרדכי "מוטה" גור, קבע כי מטרת המבצע היא "לפגוע במחבלים רבים ככל האפשר, ולהשתלט על שטחים; יותר מאוחר יוחלט לכמה זמן ולאילו מטרה, ויש להתארגן לכך. הפתרון הטוב, מבחינתו, הוא להכניס נוצרים לשטחים שנכבשו – ועדיף נוצרים מהצפון על הדרומיים. ביעדים יושבים מחבלים, והם חשובים מבחינה קרקעית. להשתלטות ההתחלתית צריך לסייע במרב האש מהאוויר, ארטילריה ובשריון. יש לחסום בעומק, במידת האפשר, כדי לפגוע במחבלים שינסו לחמוק. לעומת זאת, אנחנו עלולים לפגוע באזרחים, הדגיש הרמטכ"ל, אין זאת מטרת המבצע ואין לפגוע במטרות לא צבאיות" (עמ' 111).

בשלב הראשון השתלט צה"ל על רצועה בת כעשרה קילומטרים, ולאחר שישה ימים הגיעו כוחותיו לנהר ליטני כמעט בכל הגזרות. צה"ל פעל בדרום לבנון במשך כשלושה חודשים וכבש את המרחב שעד נהר הליטני למעט מובלעת צור. קרבות של ממש עם מחבלי אש"ף אירעו רק במספר מקומות, ומרביתם נמלטו או מצאו מחסה באוכלוסייה האזרחית, שגם היא (כ־200 אלף תושבים) פונתה צפונה מעבר לליטני (שלח, 2009).

לצור עצמה, מחשש לאבדות בקרב הכוחות ובקרב אזרחים, נמנע צה"ל מלהיכנס, בין היתר בשל לקחי הלחימה "בעיר סואץ, ביום האחרון של מלחמת יום הכיפורים ידועה לשלילה, וכן ההסתבכות במבואות העיר איסמעיליה" (עמ' 348). אלוף רפאל איתן (רפול), שכיהן אז כסגן הרמטכ"ל וכראש אג"ם, "חשב שמדובר בפחדנות" (שלח, 2009). הדיון האם לכבוש את צור או להימנע מהלחימה בלב עיר ערבית צפופה, על מחנה הפליטים שלה, יצר מתיחות בין בכירים בדרג הצבאי הבכיר וכן בקבינט. הרמטכ"ל גור כתב בדבר הצעד הבא במבצע – לכבוש או לא לכבוש את העיר צור: "הדעה השלטת הייתה נגד, אף כי היו גם מחייבים. ברור היה שלחימה על צור תהיה יקרה באבדות, אלא אם נפעיל כמויות ענק של אש ונגרום להרס כמעט מלא של העיר, וגם אז עלולה להיות שם לחימה כבדה. אמנם כיבוש צור והשתלטות על גשר קסמיה יתנו למבצע סיום מוחלט – אך גם ניתוקה של צור יכול לשמש את עיקר המטרות של המבצע, גם אם לא באותו אופן חלק" (עמ' 347).

לבסוף הוחלט להימנע מכך, אבל הדילמה ממחישה כיצד למרות שישנה הסכמה על עצם היציאה למבצע צבאי, כלל לא בטוח שכל המעורבים בדרגים הבכירים רואים באותה צורה את אופן השגת המטרות. כך אירע גם, בין היתר, במהלך מבצע "עופרת יצוקה" בדצמבר 2008. במהלך המבצע, שדמה גם הוא במתכונתו למבצע "ליטני" רק נגד החמאס ברצועת עזה, הייתה מחלוקת בין הדרג המדיני לצבאי הבכיר, כמו גם מחלוקת בדרג המדיני עצמו על מטרות המבצע והאם הוא נועד למוטט את החמאס ולכבוש את כלל הרצועה או שמא רק להוות פעולת תגמול גדולה. המחלוקת והזמן שנדרש להגיע להסכמות גם הביאו, לטענת הרמטכ"ל דאז, גבי אשכנזי, להימשכות המבצע בשבוע נוסף. "זה שיקף ויכוח לאיך צריך לסיים את המבצע. הבוסים הפוליטיים חשבו שצריך להמשיך אותו, להמשיך לכבוש את הרצועה ולהגיע למצב שמעמיקים את הפגיעה ועד שהוויכוח הזה הוכרע, החיילים היו על הקו" (כהן, 2012). מנגד, אלון פיקוד הדרום דאז, יואב גלנט, סיפר לימים כי חשב שהיה צריך להרחיב את הפעולה למרחב העיר רפיח במטרה לצמצם ולמנוע שיגורי רקטות ותמ"ס לעבר העורף. דעתו לא התקבלה אך היא המחישה גם את המחלוקת בקרב הדרג הצבאי הבכיר (כהן, 2012).

בדיעבד, לא מן הנמנע שהבחירה של מדינת ישראל, בשורה ארוכה של מבצעים וסבבים שכאלו, נגד ארגוני טרור וצבאות טרור, לפעול בגישה של ענישה (פעולות תגמול, אם תרצו) נבעה מכך שעלותה של גישה זו ברורה (בוצעה פרובוקציה כזו וכזו ולפיכך ישראל תגבה מחיר כזה וכזה), תחומה בזמן ובמרחב וכן חופש הפעולה של ישראל להמשיך או לעצור תלוי לא מעט ברצונה היא. כאשר לפעולה הצבאית מטרות אחרות, כמו הכרעה, למשל, הרי שמדובר במבצע שעלותו, משכו, המשאבים הדרושים לו וגם הסיכונים בו אחרים לגמרי, ולכן הוחלט לא פעם להימנע מכך (ראיון עם גבי אשכנזי, 2021).

קרב משולב בשטח הררי

בספר גולל זלמנוביץ שורה של קרבות מעניינים שהרלוונטיות שלהם לימים אלו מובהקת, הן בשל העובדה שצה"ל לחם לאחרונה בשטחים אלו (הקרקע נותרה כאמור, בסך הכול, כשהייתה) והן בשל העובדה שגם האויב דומה באופיו (הגם שלא זהה).

כך תיאר את כיבוש מארון אראס ובינת' גיבל (מרחבים שבהם פעל צה"ל גם במלחמת לבנון השנייה, במבצע "חיצו הצפון" וכן במערכה הנוכחית) בידי אוגדת הקצח"ר בפיקוד תא"ל אורי שמחוני, קצין צנחנים ומח"ט גולני לשעבר. התוכנית, סיפר שמחוני לימים, הייתה לתקוף את מארון אראס ובינת' גיבל מהעורף, תוך ביצוע הטעיה באש. לרשות שמחוני עמדו שני כוחות בפיקוד שני קציני צנחנים. כוח אחד היה חטיבת ביסלמ"ח (828), בפיקוד אל"ם איציק מרדכי, שכלל את גדוד 450, גדוד קורס המ"כים של הצנחנים, בפיקוד סא"ל אברהם "ממושי" אלרון, וגדוד השריון 82 מחטיבה 7, בפיקוד סא"ל אפרים לאור. על הכוח השני פיקד ראש תחצ"ן דאז, אל"ם יורם יאיר (יָה), שכלל את גדוד קורס המ"כים של הנח"ל 906, בפיקוד סא"ל גבי פארן, וגדוד 17, גדוד קורס המ"כים של גולני, בפיקוד סא"ל שלמה רביד.

כיבוש ני"ג 850 ליד תל שעלבון בידי גדוד 17 המחיש היטב את חשיבות מימוש הקרב המשולב ועד כמה חיוני שהכוחות ישלטו בתרגולות ובטכניקות הקרביות. פלוגה ב', שעליה פיקד סרן גיורא ענבר, יוצא חטיבת גולני, "תקפה במעלה ממזרח למערב בסיוע ירי הטנקים. להערכת מג"ד 17 הם ירו כ- 60 פגזים על ני"ג 850. עוד קודם לכן ניתנו שתי מנות שיתוק ארטילריות על היעד. המ"פ ענבר ערך זיהוי יעדים והסתייע לכך בירי טנקים על פי בקשתו" (עמ' 221). לאחר שמחלקה אחת מהפלוגה באש ריתקה את "המבצר" שבראש הגבעה, "הסתער המ"פ על מרכז היעד עם מחלקה נוספת, והמחלקה השלישית החלה לטהר עמדות בצפון-מערב המוצב. טיהור העמדות בוצע לפי התרגולות שנלמדו באימונים: מטחי אש לחיפוי, הטלת רימונים והפעלת מטעני נפץ. מבנה המבצר פוצץ על ידי הנחת 10 ק"ג של חומר נפץ בשתי נקודות. המבנה קרס ויחד איתו הבונקר הצמוד אליו. מספר מחבלים נפגעו במוצב, ונוספים נפגעו בניסיונות המנוסה" (עמ' 222).

החטיבה בפיקוד מרדכי איגפה את מארון אראס ממזרח. "הבתים היו מבוצרים, וביניהם נחפרו תעלות לחימה. איציק תקף מאחור בזמן שחזית הכפר ספגה פגיעות ישירות מכוח הטנקים שהתמקם ליד קיבוץ יראון, ומאש מרגמות שהופעלה על מחצית הכפר בעוד החי"ר תוקף את מחציתו השנייה" (שמחוני, 2006, עמ' 92). במקביל תקף כוח בפיקוד יאיר (יָה) שני מוצבים מצפון לבינת' גיבל וסגר על העיירה מצפון, התמקם על ציר בינת' גיבל-תיבנין ותפס את צומת צף אלהווא, צומת מפתח במרחב. חטיבה 828 בפיקוד מרדכי, כבשה את העיירה עצמה. כ-180 מחבלי אש"ף נהרגו בקרב וארבעה חיילי צה"ל. המהלך כולו ארך כיממה.

גם הפשיטה הלילית שביצע גדוד 12 של גולני, בפיקוד סא"ל עמנואל "מנו" הרט, על תל עכוש ותל דהור מרשימה. הכוח צעד בנתיב קשה לתנועה לאורך המדרון התלול אל ערוץ הליטני, ועלה מצפון מערב, ממש עד לבתי הקיצוניים של כפר בלט. הגדוד החל בהתקפה על תל עכוש אחרי 04:30. פלוגה א', בפיקוד מאיר קראוס, התגנבה לעבר היעד כשהתגלתה. הסמג"ד, סרן גבי אשכנזי, "שנע עם הכוח הקדמי, פתח באש אך הוא עצמו נפצע. המ"פ הוביל את ההסתערות והשתלט על פאתי המוצב ועל תעלת הקשר. הכוח פתח בטיהור התעלה והעמדות הפתוחות" (עמ' 265). הסמג"ד, אשכנזי, העיד לימים כי "הלחימה הייתה מטווח מאוד קצר. מישוהו מהצד השני היה מספיק זריז והצליח לפגוע בנו. לצערי נהרג לנו חייל באותה תקרית. אני נפגעי מכדורים ביד וברך. אני זוכר שברגע הראשון, מה שהיה חשוב לי זה להמשיך ולתפקד. זה כאב, אבל לא שיתק אותי מבחינת התפקוד. זה היה לקראת סוף התקיפה" (עמ' 265). בשעה 05:25 היה תל עכוש בידי הגדוד 12. במקביל, כבש כוח בפיקוד המג"ד, הרט, את תל דהור. אלוף פיקוד צפון, אביגדור "ינוש" בן גל, קבע בסיום המבצע כי גדוד 12 היה הגדוד המצטיין בו (עמותת גולני, 2021).

באופן אישי עניינה אותי לחימת גדוד 50 של הצנחנים בכפר נאקורה. הסמג"ד, ראובן הקר, הציב כוח חסימה, "עליה הפקיד את קודמו בתפקיד, אריה (אריק) קראוזמן שהיה חניך בפו"ם והצטרף לגדוד" (עמ' 195). לכוח הקטן הזה הצטרף אבא שלי, סגן (מיל') אריה פרל, קצין בצנחנים שאלה היו המילואים הראשונים שלו כסמ"פ הפח"ח של חטיבה 35. "בזמן טיהור נאקורה נשמעו יריות מכיוון החסימה. התברר שכוח החסימה זיהה דמות חשודה, ירה לכיוונה" (עמ' 196), וייתכן וגם הרג את האיש. אירוע מעניין אחר אירע מדרום לרשידייה. משאית שבה אנשי פלח"ק 35 נתקלה במחבלים וכמה מאנשיה נפצעו. הסמג"ד, הקר, קפץ לאירוע וכמותו גם מפקד סיירת הצנחנים, משה יעלון. לימים סיפר יעלון: "ביקשתי מראובן כמה חיילים כדי לבצע את האיגוף, וקיבלתי תחת פיקודי את סגן מפקד הפלוגה, סגן זאב חיות, וחמישה חיילים נוספים. ארגנתי אותם במהירות, נסוגנו אחור אל מחוץ לטווח האש של המחבלים, חצינו את הכביש מערבה, והתקדמנו בין בתים ופרדסים שהיו לאורך הכביש" (עמ' 316). הכוח זיהה את המחבלים ואז, סיפר יעלון, "פתחנו עליהם באש. הירי במחבלים מגבם הפתיע אותם. לאחר שכמה מהם נפגעו הם זיהו את כיוון הירי שלנו וניסו להשיב באש, כולל ממקלע, שפתח באש לכיווננו מטווח קצר. השלכתי רימון לעבר המקלען וחיסלתי אותו. הקרב הסתיים" (עמ' 316). אבא, שקפץ עם כוח סמג"ד 50 להיתקלות, טיפל בפצועים תחת אש, כשבמקביל "כוח הסריקה הרג תשעה מחבלים" (עמ' 316).

זלמנוביץ ציין כי מבצע ליטני מהווה נקודת ציון בבניין הכוח של צה"ל לאור לקחי מלחמת יום הכיפורים ובטרם מלחמת לבנון הראשונה וניתן ללמוד ממנו תובנות חשובות בכל הקשור להפעלת הכוח בשטח מורכב ובאופן רב-חילי ורב-זרועי. כך למשל, במהלך המבצע "הגיעו יח' החי"ר הסדיר לידי הפעלת מירב הטכניקות והתרגולות הקרביות בשטח הררי, לש"ב [לוחמה בשטח בנוי], יע"מ [יעד מבוצר], שטח חשוף, בתנועה רגלית וע"ג נגמ"שים תוך שת"פ [שיתוף פעולה] טנקים, ארטילריה ואוויר" (עמ' 16). ניכר כי האתגר שהציב השטח ההררי והאילוצים שהטיל בכל האמור בתנועת הכוחות, בלוגיסטיקה, בציוותי הכוחות, בהתמודדות עם תבליט ועם תכסית, באיסוף מודיעין, בסיוע, בהסתר ובתצפית, הפך מובן לפחות לחלק מהמפקדים שגזרו מכך משמעויות בתכנון משימותיהם. כשבוחנים את הקרבות ניתן לראות כי מפקדי השדה היו בקיאים ומיומנים בשיטות הלחימה בשטח הבנוי (זלמנוביץ, 2022, עמ' 203). גם הפעלת חיל האוויר בקרב היבשתי, נוכח הצורך להפעיל אש מדויקת בשטח בנוי, סיפקה כר פורה של לקחים ללימוד ונותרה אתגר מורכב (זלמנוביץ, 2022, עמ' 225-232).

אמנם, כמאמר אלוף (מיל') יורם יאיר, המבצע המחיש לצה"ל את "הבעייתיות של הלחימה במחבלים במלחמה חזיתית בשטחים האופייניים ללבנון כאשר מופעלת כל עוצמתו של צה"ל על אמצעיו השונים" (יאיר, 1990, עמ' 10-11). אך קשה לקבוע, לאור כשלים שאירעו בלחימת צה"ל בלבנון ארבע שנים מאוחר יותר, שהצבא אכן למד מניסיונו שלו ויישם היטב את לקחי המבצע. במלחמה בלטה לרעה טורי שריון ורק"ם שנתקעו בפקקים בתנועתם צפונה, כשלים בלוחמה בשטח הררי וכן כשלים במתן אש סיוע אווירית צמודה ומדויקת לכוחות, שאת כולם ניתן היה לצפות לאור לקחי המבצע. מאז הלך המרחב האורבני והפך לעיקר האתגר של כוחות היבשה של צה"ל והדבר בא לידי ביטוי בשורה של עימותים בלבנון, באיו"ש וברצועת עזה.

“צריך כל הזמן לעבוד על הניצחון”

בהקדמה לספר ציין רמ"ח היסטוריה, אל"ם (מיל') ד"ר אלי מיכלסון, כי "פרק הלקחים מציג את שניתן היה ללמוד ממבצע כנגד אויב הפועל בשיטות של טרור וגרילה ועל הלחימה בלבנון, ובכלל זה: שטח בנוי ומאוכלס, שטח הררי ושיתוף פעולה בין חילות זרועות. עוד נדרשנו לבחון סוגיות ערכיות שהמבצע הציף ובהן: הרג שבויים וביזה" (עמ' 6).

בין אירועים אלו ניתן למנות את פרשת המי"מ דניאל פינטו הזכורה לשמחה, שהתרחשה בגדוד 202 של הצנחנים ופרשות נוספות. סגן יואב הירש, שמונה למפקד הפלוגה המסייעת של גדוד 202, שמפקדה נפצע וסגנו נהרג, שוחח באחד הערבים לאחר גמר הלחימה עם אחד מקציניו, דניאל פינטו. "המ"פ סיפר על תקרית אש שהיה מעורב בה. פינטו, נלהב להוכיח את גבורתו, סיפר על התקרית שלו. לקחתי שני חיילים, סיפר פינטו. תפסנו ארבעה חברים, לקחנו אותם לבית בודד, קשרנו אותם וחקרנו אותם במכות. אחרי שהודו שהם מחבלים חנקנו אותם וזרקנו אותם לבאר" (ברנע, 2008, עמ' 142). הירש דיווח על המקרה רק כעבור כמה ימים, כשהתברר שאחד החיילים שהיו עם פינטו נבחר כמצטיין נשיא, משום שלא רצה לבגוד בחבריו לנשק. במילים אחרות הוא חשש שייתפס כמלשין. וצדק. בשעתו סיפר לי אבי כי בתחילה חשבו בחטיבה שהירש הוא מלשן ותמכו בפינטו. לקח זמן עד שחלחלה בקרב מפקדי החטיבה וחייליה ההבנה שבפועל דווקא הירש נהג נכון. פינטו נידון לשמונה שנות מאסר על רצח, אך הרמטכ"ל, רפאל איתן, הורה על קיצור עונשו לשנתיים והוא שוחרר כעבור מספר שבועות (שגב, 1999).

"דילמות ערכיות נוצרות בכל קרב, גם בסביבה שבה מתחוללים קרבות קשים ומרים וגם בסביבה שבה הקרבות קשים פחות. הדילמות יכולות להיות חריפות יותר או פחות, אך בכל המצבים צריך להכריע בין ערכים המתנגשים זה בזה" (שמש, 2013, עמ' 305). כך היה, כך הווה גם במלחמת התקומה ("חברות ברזל") וכך יהיה. היכולת להבטיח שצה"ל יפעל בהתאם לערכיו תלויה בראש ובראשונה בדוגמה האישית של המפקדים בשטח ובנכונותם להילחם על קיום ערכים אלה, גם נוכח התנגדות ומחירים.

צה"ל שהה כחודשיים בשטחים שתפס וכוחותיו פינו את דרום לבנון במספר נסיגות רק כעבור שלושה חודשים. למרות שבסך הכול פעלו הכוחות היטב והפגינו מיומנות טקטית מרשימה בלחימה בשטח הררי, בשטח בנוי וכנגד כוחות לא סדירים, הרי שהמבצע לא יצר מציאות משופרת בגבול הצפון. המחשה לכך ניתנה חמישה ימים לפני שצה"ל פונה את אחרוני כוחותיו מלבנון. בליל 8-9 ביוני, "ערך צה"ל פשיטה מהים, מבצע "שלכת", על בסיס מחבלים ימי מצפון לשפך הליטני. בפיקוד הקחצ"ר שמחוני, פעל כוח של חטיבה 35 ושל לוחמי שייטת 13 נגד בסיס בדהר אלבורג" (עמ' 414), בכדי לסכל פיגוע. על כוח הלוחמים מהקומנדו הימי פיקד סא"ל אלי מרק. כוחות הצנחנים, בפיקוד המח"ט דאז, אמנון ליפקין-שחק, כללו כוח מגדוד 50 בפיקוד סא"ל יאיר רפאלי, כוח מסיירת צנחנים בפיקוד סרן משה יעלון וכוח מפלוגת ההנדסה החטיבתית בפיקוד סרן יוסי טהר. הכוחות נחתו בסירות גומי מן הים ופוצצו מספר מבנים, השמידו אמל"ח והרגו כ-20 מחבלים. במהלך הלחימה נהרגו שני קצינים ושמונה לוחמים נפצעו (רגב ורגב, 2011, עמ' 125-126).

בסך הכול, מבחינה צבאית מבצע ליטני היה מוצלח. מעוזי המחבלים בדרום לבנון הושמדו ומחבלים רבים נהרגו. אך בהיעדר הסדרה הרי שאסטרטגית הוא לא הביא למציאות טובה יותר. הירי על הצפון חודש ואף התגבר, ובארבע השנים הבאות צה"ל יצא לשורה ארוכה של פשיטות ותקיפות אוויריות בלבנון, ובמקביל נערך למערכה בהיקף רחב בלבנון, שאכן פרצה לבסוף ב-1982. יש כאן גם לקח על כוחות או"ם ועל יכולתם לממש מנדט, יוניפי"ל הוקם בעקבות המבצע ולמעשה לא מנע שום פעילות עוינת נגד ישראל. הדברים נבעו בראש ובראשונה מהקשר הרופף בין המערכה הצבאית ותכנונה, טובים ככל שיהיו, למערכה המדינית. יש בכך כדי ללמד כי ביתר שאת ביחס ללחימה נגד צבאות סדירים, הרי שלאחר מערכה נגד ארגוני טרור וצבאות טרור, ובהיעדר מנגנון הסדרה שיימנע זאת, "הבריכה מתמלאת מחדש" ונדרשת מערכה אחרת למניעת התעצמות, "כיסוח דשא" ויצירת עמדת יתרון לישראל במקרה של מערכה נוספת (ענבר ושמיר, 2013). כמאמר אלוף (מיל') טל רוסו, "הניצחון מול טרור הוא תמיד זמני ותמיד מקומי. צריך כל הזמן לעבוד על הניצחון" (קוטסבר, 2012).

נשאלת השאלה מה למד צה"ל ממבצע ליטני וממלחמות לבנון הראשונה והשנייה, כמו גם מהתמרון המוגבל במבצע "חיצי הצפון". כשבוחנים את לחימת צה"ל במערכה הנוכחית בלבנון (כחלק מהמערכה "שאגת הארי"), הכוחות פעלו באותם כפרים ועיירות, ממש כמו במבצע ליטני (אם כי בשילוב משמעותי יותר של כוחות סדיר ומילואים). כך למשל, אוגדה 146, בפיקוד תא"ל בני אהרון, ביצעה תמרון מהיר בגזרה המערבית, בגזרת החוף ובקו הכפרים השלישי, בדומה לזה שביצעה

חטיבת הצנחנים ב־1978. תחת האוגדה פעלו חטיבה מרחבית 300, בפיקוד אל"ם עומרי רוזנקרנץ, וחטיבת הצנחנים מילואים 226, בפיקוד אל"ם אביאל בלחסן, וכן כוחות שריון, תותחנים והנדסה שכבשו שורה של כפרים, פגעו בפעילי אויב רבים, השמידו אמל"ח ותשתיות (שמאי, 2026; ביטון רוזן, 2026).

דוגמה בולטת אחרת היא הלחימה בבינת' גיבל. בשבוע השני של אפריל 2026 החל צה"ל לכתר את העיירה בינת' גיבל שממנה נורה חלק ניכר מהירי הרקטי ותלול המסלול (תמ"ס) לעבר היישובים סמוכי הגדר בגבול הצפון ובהם אביבים ויראון. תחילה הוציאה לפועל אוגדה 91, בפיקוד תא"ל יובל גז, התקפה תחבולנית על העיירה עיינתא במטרה להשלים את כיתור של בינת' גיבל מצפון וממזרח באמצעות צוות הקרב החטיבתי (צק"ח) של גבעתי, בפיקוד אל"ם נתנאל שמכה, שכוחותיו נעו במהירות בנגמ"שי נמ"ר. השילוב בין המיגון לעוצמת האש והנחישות של הלוחמים הפתיע את פעילי חזבאללה בעיינתא וגרם להם לסגת לאחר שרבים מהם נפגעו. בהמשך הוטל על אוגדה 98 בפיקוד תא"ל גיא לוי, שאליה הוכפפו צק"ח גבעתי ושני צק"חים נוספים, של הצנחנים ושל הקומנדו, כוחות שריון, הנדסה וכוחות מיוחדים, להעמיק את האחיזה בעיירה ולהדק את הכיתור. נראה כי למרות שבכלל דרום לבנון פעל חזבאללה כארגון גרילה וטרור, הרי שבעיירה הוא נערך באופן סדור, כצבא, והקים בה עמדות מבוזרות ומחסני אמל"ח.

לצד כוחות גבעתי שהתקדמו מעיינתא לעבר בינת' גיבל, חטיבות הצנחנים, בפיקוד אל"ם רועי צוויג לביא, והקומנדו, בפיקוד אל"ם מרדכי (מורדי) וייס, שנעו רגלית, השלימו את הכיתור והפתיעו בכך את פעילי חזבאללה והרגו רבים מהם. מרגע השלמת הכיתור החלו כוחות האוגדה לדחוק את הפעילים ולסגור עליהם תוך הידוק הכיתור ובלחימה במבנים ומחוצה להם בפעילים שנחשפו. יותר מ־100 פעילים נהרגו בקרב (שלום יתח, 2026; מערכת את"צ, 2026; בן קימון, 2026). הכוחות הוסיפו להדק את הכתר על העיירה, לטהר את המרחב שתפסו מתשתיות ומאמל"ח ולפגוע במחבלים בהצלחה. ב־16 באפריל הושגה הפסקת אש בתיווך אמריקני בלבנון, מבלי שהושלם המבצע. אולם זוהי הפסקת אש שברירת, שכבר בימים שלאחריה כללה הפרות מצד חזבאללה בשורה של תקריות אש, ולא מן הנמנע שתקרוס והלחימה תתחדש. בזמן שעבר מאז הוסיפו הכוחות לטהר ולהשמיד נכסי חזבאללה בשטחים שתפסו בעיירה ואף הרגו פעילי חזבאללה שנתרו בשטח שבשליטת צה"ל (שמכונה השטח שבתוך "הקו הצהוב") (שובל, 2026).

לא זה המקום לנתח את לחימת כוחות פיקוד הצפון במערכה האחרונה בלבנון, אבל ראוי לשאול מדוע לא ריכז פיקוד הצפון מאמץ ותקף את העיירה מוקדם יותר, בראשית המבצע. שהרי תקיפת העיירה, על הסמל שהיא מהווה בעקבות נאום "קורי העכביש" של השייח' נצראללה ולחימת צה"ל בה ב־2006, מהווה מכה תודעתית על נראטיב הארגון, וזו הייתה מתבקשת. אמנם, עצם הפעלת כוחות היבשה במערכה במקום ברירת המחדל של פעולה באש מנגד (אווירית בעיקרה), היתה חיובית ומלמדת (אולי) על שינוי אפשרי (או לפחות כזה שצריך להיות). צה"ל חייב לשמר את הכלי הזה ככלי כשיר וקטלני בארגז הכלים של הביטחון הלאומי. הפעם, במקום עוד הפעלת אש מנגד, תמרון צה"ל בשטח האויב, דחק את אוכלוסיית האויב (ולא את תושבי הצפון) צפונה והעביר למעשה את המלחמה לשטח האויב (במקביל האויב, באמצעות אש תמ"ס ורקטות, עושה דבר דומה בשטחנו). אולם התמרון הוא כלי שמחייב כיוון ברור ויעיל, ובמקומות שבהם הוא הופעל כך הוא הביא הישגים ברורים. במקומות שלא, התוצאה הייתה פחות ברורה ופחות מועילה.

גם כך וגם כך, זלמונוביץ כתב ספר מרתק על מבצע שנשכח שלקחיו נותרו רלוונטיים, במיוחד נוכח הלחימה בלבנון במבצע "חיצי הצפון" וכן במערכה הנוכחית. סביר, שוב, כמאמר הרמטכ"ל לשעבר אשכנזי בציטוט הפותח את המאמר, שהמבצעים הללו לא יהיו הקרבות האחרונים בלבנון וצריך למקסם את היתרון הטמון בהיות זירות צה"ל פחות או יותר קבועות, בכל האמור במוכנות הכוחות והתוכניות למערכה הבאה. גם המערכה האחרת, בתום המבצע הנוכחי, חשובה לא פחות, כי צריך כל הזמן "לכסח את הדשא" ולעבוד על הניצחון.

המחבר מודה לרא"ל (מיל') גבי אשכנזי ולח"כ לשעבר עפר שלח על הערותיהם הטובות למאמר.

רשימת מקורות:

- אשכנזי, גבי (10 באוקטובר 2013). "סיפורו של גבי אשכנזי: מבט מהכיסא החם". הרצאה בכנס "ארבעים שנים למלחמת יום הכיפורים", **המכון למחקרי ביטחון לאומי**, תל אביב.
- ביטון רוזן, הלל (29 במרץ 2026). "בתוך 5 שעות: כוחותינו כבשו שטח בעומק לבנון". **ערוץ 14**.
- בן קימון, אלישע (13 באפריל 2026). "100 חוסלו, פחות מ-50 נשארו: הכיתור הושלם - וזו שיטת הפעולה בבית ג'ביל שהפכה לסמל". **Ynet**.
- ברנע, נחום (2008). **מסעותי עם פנקס**. ידיעות ספרים
- זלמנוביץ, בעז (דצמבר 2022). "הלקחים הטקטיים ממבצע ליטני". **יסודות**, גיליון 4, עמ' 199-239.
- יאיר, יורם (1990). **אתי מלבנון**. מערכות.
- כהן, גילי (7 בספטמבר 2012). "אשכנזי: 'עופרת יצוקה' התארך בגלל הוויכוחים בדרג המדיני". **הארץ**.
- מערכת את"צ (13 באפריל 2026). "כוחות 98 השלימו כיתור והחלו בהתקפה בבית ג'ביל בדרום לבנון". **אתר צה"ל**.
- עמותת גולני (דצמבר 2021). "פרק מורשת 8: חטיבת גולני בין 1974 (סיום מלחמת ההתשה עם סוריה) ועד 1982 (לפני מלחמת שלום הגליל)". **אתר עמותת גולני**.
- ענבר, אפרים ושמיר, איתן (דצמבר 2013). "כיסוח הדשא: האסטרטגיה של ישראל להתמודדות עם סכסוכים מתמשכים בלתי פתירים". **מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים**, עיונים בביטחון המזרח התיכון 105.
- קוטסבר, בר (23 בנובמבר 2012). "איירון מן: הכירו את טל רוסו". **מעריב סופשבוע**.
- רגב, הדס ורגב, עופר (2011). **"אחרי" – ספר חטיבת הצנחנים**. פורת הוצאה לאור.
- שגב, תום (21 בנובמבר 1999). "היה מקרה, נגמר". **הארץ**.
- שובל, לילך (24 באפריל 2026). "הכלבה חשפה – והכוחות פעלו: שישה מחבלים חוסלו בבית ג'ביל". **ישראל היום**.
- שלום יתח, ינון (13 באפריל 2026). "צה"ל משתלט על בית ג'ביל: היערכות חיזבאללה, והכוחות שהפתיעו את המחבלים". **i24NEWS**.
- שלח, עפר (17 בינואר 2009). "מלחמה כבקשתך". **מעריב**.
- שמאי, ישראל (22 במרץ 2026). "להגיע למצב שחיזבאללה לא מאיים עוד – זה עניין של החלטה". **מקור ראשון**.
- שמחוני, גלעד (עורך) (2006). **לוייתן לבן**. הוצאת גלורי.
- שמשי, אלישיב (2013). **עוד ניצחון כזה....** מודן ומשרד הביטחון.

ראיונות:

- אשכנזי, גבי (2021), תל אביב.